

Architekti v exile

Nielen osud architekta Ladislava Hudeca, ale aj dielo a osudy plejády ďalších významných architektov Slovenska, ktorí roky žijú a tvoria v exile, sú nesmierne zaujímavou témou. Profesor Štefan Šlachta, ktorého mimochodom ohodnotili v uplynulom období Cenou Martina Kusého, po nich pátra posledných dvadsať rokov.

■ BARBORA LAUCKÁ

Dielo *Návrat odídených* a výstava v roku 2005 boli realizáciou autorovej myšlienky zo sedemdesiatych rokov. Impulzom bolo oznámenie sa s architektom Eugenom Rosenbergom v roku 1967, ale aj spoznávanie osudov A. Wiesnera, Ladislava Rada, Š. Hornyánszkeho a ďalších, ktorí emigrovali ešte v tridsiatych rokoch.

Čo bolo ďalším popudom k vašej práci?

Keď som písal o architektoch, ktorí pôsobili v medzivojnovom období, zistil som, ako sa čoraz ťažšie získavajú informácie o exilových kolegoch. Na druhej strane dnes už nikoho nezaujímá, z akých dôvodov odišli. Či boli v takej alebo onakej strane. Mal som veľmi dobré kontakty s generáciou, ktorá odišla po roku 1968, pretože to boli takmer všetko moji žiaci. Išlo o študentov tretieho ročníka a takmer všetkých, ktorí práve školu skončili. Chcel som ich objaviť pre slovenskú verejnosť. No v čase socializmu ma za túto „kacirsku myšlienku“ skoro zavreli, pretože z dobového pohľadu išlo vlastizradcov. O dvadsať rokov neskôr sa mi podarilo za na túto výskumnú činnosť získať grant.

Ako ste postupovali?

S niektorými som bol v sporadickom kontakte tak, že sme si dvakrát do ro-

ka posielali gratulačné pohľadnice, ale to bolo málo. Postupne som získal okolo 200 kontaktov, ktoré som upevnil. Paralelne výskumom, ktorý sa končil knižkou a výstavou, na ktorej sa prezentovalo 60 exilových architektov. Keď som stál uprostred sály na vernisáži, uvedomil som si, o čo všetko naša republika prišla. Pretože všetci sa v zahraničí výborne uplatnili.

Ladislav Hudec asi patril k vašim najstarším objavom...

Isteže, pretože počas Prvej svetovej vojny padol do zajatia a tak sa vlastne dostal do Číny. Vedeli sme, že nejaký Hudec existoval, ale čo vlastne robil konkrétne, to nikto netušil. Mozaika skladania jeho osudu bola preto veľmi zaujímavá.

To isté však platí aj o Fridrichovi Weinwurmovi, ktorého zastrelili v roku 1942 na maďarských hraniciach. Vedelo sa o ňom, že robil Unitas, Novú dobu, ale opäť to bola mozaika, ktorú som skladal z návštev jeho ro-

diny. Stále sa však objavujú nové mená ako napríklad Imrich Róth zo Sečoviec, ktorý pôsobil v New Yorku, alebo Ladislav Rado z Čadce, ktorý umrel v roku 1993. Vedeli sme, že pochádza zo Slovenska, tajomstvom pre nás bolo, že v Japonsku po vojne projektoval univerzitu, budovu pre Riders Diges, staval budovy amerického veľvyslanectva atď. Z nekrológu v New York Times sa mi podarilo zistiť, že zomrel u dcéry na Floride, moji kolegovia v USA zistili, že ešte žije aj jeho manželka, vypátrali ju a teraz sa o ňom spracúva rozsiahly materiál. Je to tiež človek, ku ktorému sa môžeme hrdlo hlásiť a byť pyšní za to, čo vybuďoval.

Budú mať osobitné výstavy aj ostatní exiloví architekti?

Prirodzene, to závisí od rôznych okolností, no mojím zámerom je, aby sme ich postupne predstavili slovenskej verejnosti. Táto moja práca je strčením nohy medzi dvere, prvým krokom. Má však zmysel. Napríklad, o architektovi Tomanovi sa už dnes na Filozofickej fakulte UK spracúva diplomová práca. Milan Heger, ktorý pracuje v USA, tu mal dve výstavy. Postupne sa títo ľudia prezentujú na Slovensku. Považujem to za potrebné, lebo ich úspech posilňuje aj našu národnú hrdosť a povedomie. ■